

## SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ATPAŽINIMO IR VEIKSMŲ DRUSKININKŲ LOPŠELYJE-DARŽELYJE „BITUTĖ“, ĮTARIANT GALIMĄ SMURTĄ PRIEŠ VAIKĄ, TVARKOS APRAŠAS

### I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų Druskininkų lopšelyje-darželyje „Bitutė“ (toliau – lopšelis-darželis), įtariant galimą smurtą prieš vaiką, tvarkos aprašas (toliau – Tvarkos aprašas), nustato smurto (fizinio, psichologinio, seksualinio, nepriežiūros) prieš vaiką pasekmes vaiko fizinei, psichikos, dvasinei, moralinei ar socialinei sveikatai ir raidai, smurto atpažinimo kriterijus ir darbuotojų veiksmus, įtarus, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje.

2. Tvarkos aprašo paskirtis – kaip galima anksčiau atpažinti vaiką, kuris galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, ir imtis būtinų veiksmų užkirsti kelią bet kokių smurto apraiškų pasikartojimui.

3. Tvarkos aprašas skirtas lopšelio-darželio darbuotojams.

4. Tvarkos apraše vadovujamasi šiais principais: geriausių vaiko interesų prioritetiškumo, konfidencialumo, teisingumo, bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiško.

5. Tvarkos apraše vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme.

5.1. Tvarkos apraše vartojamos pagrindinės sąvokos:

5.1.1. **Artima aplinka** – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.

5.1.2. **Smurtas artimoje aplinkoje** – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą.

5.1.3. **Smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo** – asmuo, prieš kurį, pagrįstai įtariama, gali būti panaudotas smurtas artimoje aplinkoje.

5.1.4. **Pagalba smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui** – informacija, konsultacijos ir (ar) paslaugos, teikiamos smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui, atsižvelgiant į smurto artimoje aplinkoje pobūdį, dėl šio smurto atsiradusius jo poreikius, taip pat ir individualius poreikius.

5.1.5. **Specializuota kompleksinė pagalba** – pagalba smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, kurią organizuoja, koordinuoja ir (ar) teikia specializuotos kompleksinės pagalbos centrai.

5.1.6. **Specializuotos kompleksinės pagalbos centras** – Lietuvos Respublikoje ar kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje arba kitoje Europos ekonominės erdvės valstybėje įsisteigęs viešasis juridinis asmuo ar jo padalinys, kuriam nustatyta tvarka suteikta teisė teikti specializuotą kompleksinę pagalbą smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims.

## II SKYRIUS

### ARTIMOJE APLINKOJE PATIRIAMO SMURTO PASEKMĖS VAIKO SVEIKATAI IR RAIDAI

6. Vaiką žaloja bet kuri smurto forma. Kiekvienas vaikas į patiriamą smurtą reaguoja skirtingai, todėl ilgalaikės patirto smurto pasekmės vaiko psichikos sveikatai, psichosocialinei raidai gali būti skirtingos. Pasekmių sunkumas priklauso nuo:

- 6.1. vaiko amžiaus, lyties, individualių jo asmenybės savybių;
- 6.2. smurtautojo asmeninių bruožų, jo ryšio su vaiku artimumo (pvz., mama, tėvas, senelis, tėvis, dėdė), smurtinių veikslių pobūdžio;
- 6.3. aplinkinių reakcijos ir požiūrio į smurtą (pvz., teigiama, kad vaikas smurto faktą išsigalvojo, „negali būti, kad šioje inteligentiškoje šeimoje būtų smurtaujama“ arba smurtas toleruojamas kaip norma teigiant, kad „nei vienas neužauga nemuštas“ ir pan.), socialinio palaikymo ir vaikui suteiktos pagalbos kokybės.

7. Ikimokyklinio amžiaus vaikams dėl ribotų pažintinių gebėjimų, emocijų ir elgesio valdymo įgūdžių yra sunku prisitaikyti prie skausmingų gyvenimo situacijų, jie ribotai supranta smurto situacijas (pvz., nors tam tikras asmuo smurtauja, tačiau vaikas vis tiek nori, kad jis neišeitų, gyventų kartu) ir yra nepajėgūs joms pasipriešinti. Galimos vaikų reakcijos: emocinis sąstingis, nerimas, panika, susierzinimo ar pykčio protrūkiai, trumpalaikiai atminties sutrikimai, pasyvus ar regresuojantis elgesys (pvz., nesirengia pats, nors tai daryti puikiai mokėjo; nevalgo savarankiškai), psichosomatiniai pilvo, galvos skausmai, miego sutrikimai;

8. Jei vaikas nepatiria tiesioginio smurto, tačiau gyvena aplinkoje, kurioje yra smurtaujama, ir vaikas yra smurtinio elgesio liudininkas, jis patiria fizinį, protinį, dvasinį, dorovinį vystymąsi žalojančių smurto poveikį.

9. Vaiko patirtas smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti įvairiais būdais – tiesioginiais skundais arba pasikeitusiu elgesiu, emocinėmis reakcijomis, bendravimo su aplinkiniais ypatumais.

10. Lopšelio-darželio darbuotojams svarbu būti budriems, atidiems, jautriems ir rūpestingiems pastebinti smurto artimoje aplinkoje požymius.

## III SKYRIUS

### SMURTO FORMOS IR SMURTO ATPAŽINIMO KRITERIJAI

11. Išskiriamos keturios smurto prieš vaikus formos: fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra. Prieš vaiką gali būti naudojamas vienos formos smurtas, tačiau dažniausiai pasitaiko keleto jų kombinacija, pvz., fizinis smurtas prieš vaiką naudojamas kartu su psichologiniu smurtu ar nepriežiūra. Smurtą artimoje aplinkoje galima atpažinti ne iš vieno, o iš kelių kriterijų, todėl būtina įvertinti smurto artimoje aplinkoje kriterijų visumą.

12. Fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra nustatomi pagal kriterijus. Kriterijai pateikiami Tvarkos aprašo 1 priede „Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų, įtariant galimą smurtą prieš vaiką artimoje aplinkoje, anketa“.

13. Fizinis smurtas gali pasireikšti:

- 13.1. smūgiavimu, daužymu, spardymu, stumdymu;
- 13.2. mušimu („tekšnojimu“, „pliaukšėjimu“ įvairiais daiktais (pvz.: ranka, diržu, batu ir pan.);
- 13.3. purtymu, žnaibymu, draskymu, kandžiojimu;
- 13.4. tampymu už plaukų ar ausų;

13.5. smaugimu, kankinimu (pvz.: vertimu ilgą laiką stovėti nepatogioje padėtyje, karštyje ar šaltyje; vaiko burnos plovimu muilu ir pan.);

13.6. uždarymu ir laikymu tamsoje (pvz.: rūsyje, spintoje ir pan.);

13.7. deginimu (cigarečių gedinimo žymės, kitų įkaitintų daiktų nudeginimai ant kūno), plikymu vandeniui, badymu;

13.8. ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimu, t. y. tai, kas sukelia vaikui fizinį skausmą ir jį žaloja;

13.9. kitais tyčiniaisiais fiziniais veiksmais, sukeliančiais vaikui skausmą, darančiais žalą arba keliančiais pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui.

14. Fizinis smurtas gali būti vienkartinis įvykis arba pasikartojantys, ilgą laiką besitęsiantys veiksmai. Fizinio smurto sukelta fizinė žala gali varijuoti nuo lengvo nubrozdinimo, mėlynių iki kaulų lūžių ar net gyvybei grėsmingų sužalojimų. Dažniausiai fizinis smurtas palieka žymes ant vaiko kūno, tačiau neretai apie patirtą traumą galima spręsti iš vaiko elgesio ar emocijų.

15. Psichologinis smurtas gali pasireikšti:

15.1. vaiko atstūmimu, kai suaugusieji įvairiais būdais ir priemonėmis vaikui demonstruoja, kad jis yra nemylimas ir nepageidaujamas;

15.1.1. grubia vaiko kritika, menkinimu, „etikečių klįjavimu“;

15.1.2. vaiko plūdumu, jo keikimu;

15.1.3. šaukimu ant vaiko;

15.1.4. vaiko žeminimu, menkinimu;

15.1.5. vaiko erziniu ir šaipymusi iš jo protinių galių ar fizinės išvaizdos;

15.1.6. vaiko demonstruojamos meilės, dėmesio ar prisilietimų atmetimu;

15.1.7. fiziniu ar emociniu vaiko apleistumu;

15.1.8. vaiko išskyrimu / atskyrimu nuo likusios šeimos dalies;

15.1.9. vaiko varymu iš namų;

15.1.10. vaiko neįleidimu namo, prisidengiant disciplinos tikslais ar baudimu;

15.2. vaiko ignoravimu, kai suaugusieji dėl savo emocinių ar kitokių problemų (pvz.: psichikos sutrikimo, alkoholio vartojimo ar kt.) nėra pajėgūs atliepti vaiko emocinių poreikių, negali parodyti vaikui prierašumo ar rūpintis juo, nesidomi vaiku, nesuteikia jam švelnumo ar nepripažįsta vaiko buvimo; suaugusieji fiziškai yra šalia vaiko, tačiau emociškai jie nėra prieinami:

15.2.1. nenuoseklus suaugusiojo atsakas ar jo nebuvimas į vaiko siekį užmegzti kontaktą;

15.2.2. nesirūpinimas vaiko fiziniais, socialiniais ir emociniais poreikiais;

15.2.3. nesidomėjimas vaiko interesais, veikla, darželio reikalais, draugais, jų nepripažinimas;

15.2.4. nelaikymas vaiko savu, jo nepripažinimas;

15.2.5. neuztikrinimas vaikui medicininės priežiūros, saugios, švarios aplinkos;

15.2.6. negebėjimas ar menkos pastangos apsaugoti vaiką nuo pavojingų ar žalingų jam situacijų;

15.3. vaiko terorizavimu, kai suaugusieji grasina, šaukia ar keikia vaikus, išskiria vieną vaiką iš kitų jį kritikuodami, bausdami ar išjuokdami, baugina fizine žala, palikimu ar net mirtimi:

15.3.1. perdėtu vaiko erziniu, šaipymusi, rėkimu, keikimu;

15.3.2. grasinimu, vaiko arba kitų bauginimu, gąsdinimu vaiko akivaizdoje;

15.3.3. nenuspėjimu, nepagrįstu ir ekstremaliai intensyviu emocijų išliejimu ant vaiko;

15.3.4. žodiniiais suaugusiojo grasinimu sužaloti vaiką, save ar kitus;

15.3.5. priešišku kitiems šeimos nariams;

15.3.6. nenuoseklių ir nepagrįstų reikalavimų vaikui kėlimu;

15.3.7. vaiko pašiepimu ir menkinimu kitų akyse;

15.3.8. grasinimu atskleisti asmeninę ar trikdančią informaciją apie vaiką;

15.4. vaiko izoliavimu, kai suaugusieji riboja vaiko galimybes įsitraukti / dalyvauti įvairiose veiklose kartu su bendraamžiais, atriboja vaiką nuo jo raidai būtinos emocinės, socialinės stimuliacijos:

15.4.1. vaiko palikimu vieno ar be priežiūros ilgą laiką;

15.4.2. draudimu vaikui bendrauti su bendraamžiais ar draugais;

15.4.3. vaiko atskyrimu nuo įvairios jam būtinos emocinės ir socialinės aplinkos;

15.4.4. reikalavimu vaikui nuolat būti namuose / kambaryje;

15.4.5. vaiko atribojimu nuo žaidimų su bendraamžiais ir jų džiuginančių veiklų;

15.4.6. draudimu vaikui dalyvauti renginiuose, bendraamžių ar šeimos susitikimuose, šventėse;

15.4.7. pernelyg griežtomis bausmėmis už vaiko amžiui įprastą elgesį;

15.4.8. vaiko skatinimu atsisakyti draugų ar socialinių kontaktų, kvietimų;

15.4.9. per didelę vaiko atstovų pagal įstatymą globa ir atsargumu, dėl kurio ribojamas vaiko patyrimas ir mokymasis;

15.5. vaiko socialiniu tvirkinimu, kai suaugusieji palaiko, pritaria ar skatina vaiko dalyvavimą nusikalstamoje ar vaiko amžiaus neatitinkančioje veikloje, leidžia stebėti žiaurų elgesį su gyvūnais, žiūrėti netinkamo seksualinio turinio vaizdus:

15.5.1. vaiko skatinimu ar apdovanojimu už neetišką ar nelegalų elgesį (pvz.: vagystes, melavimą, tyčiojimąsi);

15.5.2. vaiko skatinimu užsiimti prostitucija;

15.5.3. psichoaktyviųjų medžiagų parūpinimu vaikui arba jų vartojimu kartu su vaiku;

15.5.4. leidimu ar skatinimu įsitraukti į veiklas, kurios yra žalingos sau pačiam ar kitiems (pvz., lošimus);

15.6. vaiko išnaudojimu / eksploatavimu, kai suaugusieji manipuliuoja vaiku ar verčia jį dalyvauti veiklose, neatitinkančiose vaiko raidos etapo ir poreikių, deleguoja jo amžiaus neatitinkančią atsakomybę:

15.6.1. vaiko raidos lygį, galimybes ir pajėgumą viršijančiais suaugusiųjų lūkesčiais;

15.6.2. vaiko vertimu dalyvauti jam nenorimoje veikloje be pagrįstos priežasties;

15.6.3. vaiko amžiaus neatitinkančiu reikalavimu prižiūrėti / rūpintis tam tikrais asmenimis;

15.6.4. vaiko kaltinimu, gėdinimu, smerkimu dėl kitų elgesio (pvz., tam tikro asmens girtavimo);

15.6.5. pernelyg aukštais lūkesčiais namų ruošos ar kasdienių pareigų vykdymo srityje;

15.6.6. unikalų vaiko temperamento ir asmenybės savybių neigimu ir kita.

16. Psichologinis smurtas – sunkiausiai atpažįstama ir nustatoma smurto prieš vaiką forma, nes ji nepalieka žymių ant vaiko kūno, jo pasekmės pasireiškia tik vėliau, be to, sunku nustatyti ribą tarp vaiko auklėjimo (nuolatinio būgštavimo dėl vaiko laisvalaikio, jo vertimo užsiimti tam tikra veikla ar pan.) ir smurto. Psichologiniam smurtui priskirtinas pastovus vaiko poreikių netenkinimas, nuolatinis vaiko atstovų pagal įstatymą bendravimo su vaiku pobūdis, kuris žalojančiai veikia vaiko asmenybę ir trikdo visavertę jo asmenybės raidą.

17. Psichologinį smurtą prieš vaiką padeda atpažinti suaugusiųjų, psichologiškai smurtaujančių prieš vaiką, elgesio požymiai:

17.1. nepagarbos vaikui demonstravimas;

17.2. negatyvūs pasisakymai apie vaiką;

17.3. emocijų vaiko atžvilgiu nerodymas, vengimas vaiką paliesti, apkabinti;

17.4. nesirūpinimas medicininiais vaiko poreikiais;

17.5. vaiko pravardžiavimas, viešas jo žeminimas;

17.6. nuolatiniai grasinimai vaikui sukelti fizinę žalą arba vaiko vertimas stebėti kaip smurtaujama prieš jo mylimą asmenį ar gyvūną;

- 17.7. nerealistinių lūkesčių vaiko atžvilgiu puoselėjimas;
- 17.8. vaiko išnaudojimas namuose kaip tarno ar tam tikro asmens mažesniems vaikams prižiūrėti;
- 17.9. vaiko įtraukimas į „suaugusiųjų reikalus“, pvz.: skyrybas, tam tikrų asmenų tarpusavio konfliktus.
- 18. Seksualinis smurtas prieš vaiką gali pasireikšti:
  - 18.1. seksualiniais santykiais (analiniais, vaginaliniais, oraliniais);
  - 18.2. daiktų kišimu į lytinius organus;
  - 18.3. vaiko glostymu, lietim, bučiavimu, masturbavimu siekiant seksualiai pasitenkinti;
  - 18.4. vertimu glostyti ar masturbuoti tam tikrą asmenį, bučiuoti, čiupti, kandžioti jo lytinius organus;
  - 18.5. lytinių organų demonstravimu vaikui;
  - 18.6. vertimu ar siūlymu vaikui nusirenginėti, masturbotis tam tikro asmens akivaizdoje;
  - 18.7. vaiko įtraukimu į pornografinę veiklą ar prostituciją;
  - 18.8. seksualinio pobūdžio kalbomis su vaiku, nepadorių gestų, pornografinio turinio medžiagos demonstravimu vaikui siekiant seksualinių tikslų.
- 19. Seksualinis elgesys yra normali vaiko raidos dalis. Tam, kad būtų galima įtarti / atpažinti seksualinį smurtą prieš vaiką, yra svarbu žinoti vaikų seksualumo raidą ir skirtingiems vaiko raidos etapams būdingą seksualinį elgesį. Tvarcos aprašo 4 priede pateikiami ikimokyklinio amžiaus vaikų normalaus ir susirūpinimą keliančio seksualinio elgesio pavyzdžiai.
- 20. Nepriežiūra gali pasireikšti:
  - 20.1. fiziniu apleistumu: nesirūpinama vaiko maistu (ar jis nemaitinamas), apranga, higiena (pvz.: verčiamas vaikščioti purvinais, prasmirdusiais drabužiais), fizine sveikata (pvz.: ne pagal vaiko fizines jėgas skiriami namų ruošos darbai, susirgus nekviečiamas gydytojas, neperkami vaistai), saugia aplinka (pvz.: vaikas išvejamas iš namų, paliekamas darželyje po darbo valandų, gyvena šaltuose namuose, paliekamas ilgą laiką be suaugusiųjų priežiūros);
  - 20.2. emociniu apleistumu: netenkinami vaiko psichologiniai poreikiai (pvz.: nebendraujama su vaiku, nesidomima jo interesais);
  - 20.3. socialiniu apleistumu: nesirūpinama vaiko išsilavinimu, socializacija.
- 21. Smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti ir kitomis formomis ir (ar) požymiais.

## **IV SKYRIUS**

### **DARŽELIO DARBUOTOJŲ VEIKSMAI, KILUS ĮTARIMUI DĖL GALIMO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE**

- 22. Lopšelio-darželio darbuotojų veiksmų seka, įtarus, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, pateikta Tvarcos aprašo 3 priede:
  - 22.1. Bet kuris lopšelio-darželio darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, registruoja pranešimą apie smurtą „Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų, įtariant galimą smurtą artimoje aplinkoje atvejų registracijos žurnale“ (2 priedas) ir nedelsdamas apie tai praneša lopšelio-darželio direktoriui, grupę kuruojančiam pavaduotojui ugdymui arba socialiniam pedagogui.
  - 22.2. Lopšelio-darželio direktorius arba pavaduotojas ugdymui ir (ar) darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tačiau dar negalintis užtikrintai to teigti, gali konsultuotis su lopšelio-darželio Vaiko gerovės komisijos nariu, koordinuojančiu smurto prevencijos veiklos sritį, socialiniu pedagogu. Direktorius arba jo įgaliotas asmuo ir (ar) darbuotojas, kuriam vaikas atsiskleidė

patiriantis smurtą, arba turintis gerą emocinį ryšį su vaiku, arba pastebėjęs smurto požymius, gali inicijuoti pokalbį su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje. Lopšelio-darželio darbuotojo pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai pateikiami Tvarkos aprašo 5 priede;

22.3. Lopšelio-darželio direktorius ar jo įgaliotas asmuo, sužinoję apie smurtą artimoje aplinkoje patyrusį vaiką, nedelsdamas informuoja Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą, policiją, Vaiko teisių apsaugos skyrių ir pateikia būtiniausias vaiko ir jo atstovų pagal įstatymą (tėvų ar globėjų) asmens duomenis (vaiko vardas, pavardė, atstovų pagal įstatymą vardus, pavardes, telefono ryšio numerį, elektroninio pašto adresą).

## **V SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS**

23. Su Tvarkos aprašu supažindinami visi lopšelio-darželio darbuotojai apie tai pranešant jiems el. paštu per dokumentų valdymo sistemą KONTORA arba pasirašytinai (jei darbuotojas nesinaudoja el. p.). Toks pranešimas laikomas darbuotojo supažindinimu su Tvarkos aprašu.

24. Rekomenduojama lopšelio-darželio darbuotojui, įtarus, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, raštu fiksuoti požymius ir visas aplinkybes, kurios sukėlė įtarimą dėl smurto artimoje aplinkoje (pvz., vaiko elgesio ir emocijų pokyčiai, vaiko pasisakymas, vaiko ir jo atstovo pagal įstatymą bendravimo ypatumai ar kita) ir esant galimybei kartu su pranešimu pateikti direktoriui ir (ar) jo įgaliotam asmeniui.

25. Lopšelio-darželio darbuotojas, įtaręs, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas informuoja direktorių arba grupę kuriojančią pavaduotoją ugdymui, jų nesant darbo vietoje – telefonu +370 313 53816;

26. Visi dokumentai, esantys vaiko asmens byloje, ir duomenys, susiję su vaiku ir jo asmeniniu gyvenimu, yra konfidencialūs ir naudojami tik tiek, kiek tai būtina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą įgyvendinančioms institucijoms ir lopšelio-darželio darbuotojams atlikti pavestas funkcijas.

---

Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų Druskininkų lopšelyje-darželyje „Bitutė“, įtariant galimą smurtą prieš vaiką, tvarkos aprašo 1 priedas

**SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ATPAŽINIMO KRITERIJŲ, ĮTARIANT GALIMĄ SMURTĄ PRIEŠ VAIKĄ ARTIMOJE APLINKOJE, ANKETA**

<b>Fizinio smurto atpažinimo kriterijai</b>	<b>Taip</b>	<b>Ne</b>	<b>Pastabos</b>
Mėlynės arba kraujosruvos (pavienės ar daugybinės vienoje ar keliuose vietose), panašaus dydžio, gali būti įvairių daiktų formų (virvės, diržo ir pan.), suaugusio įkandimo (dantų) žymės. Jos gydomos keičiasi nuo raudonos (0–2 dienų) – mėlynos (2–5 dienų) – žalsvos (5–7 dienų) – geltonos (7–10 dienų) – rudos (10–14 dienų) spalvos ir po 2–4 savaitių pranyksta			
Nudeginimai (pavieniai ar daugybiniai), nuplikymai įvairiose (matomose ar (ir) nepastebimose) kūno vietose, neturintys pagrįsto paaiškinimo			
Nušalimai (sutinusios, paraudusios kojos ar rankos), kuriems nėra pagrįsto paaiškinimo			
Įdrėskimai, įpjovimai, nubrozdinimai ar randai, kuriems nėra įtinkamo paaiškinimo ar paaiškinimas nepagrįstas			
Burnos ertmės, pilvo ir krūtinės ertmės sužalojimai (kepenų, blužnies), kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis			
Stuburo sužalojimo požymiai (slankstelių pažeidimai, kaklo sužalojimas), kaukolės ertmės, kitų kaulų lūžiai (pavieniai ar daugybiniai), kai tai nesusiję su vaiko medicinine būkle (pvz.: trapių kaulų sindromu) ar netyčine sunkia trauma, nėra paaiškinimo arba jis nepagrįstas			
Tinklainės kraujosruvos ar akių sužalojimai, kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis. Matomos kraujosruvos vaiko akių tinklainėse, dusimas, vėmimas yra sukrėsto vaiko sindromo pagrindiniai požymiai, kai vaikas labai stipriai kratomas, purtomas suaugusiojo; dažniausiai šį sindromą patiria kūdikiai iki 1 metų, tačiau jis gali pasitaikyti iki 2 metų amžiaus vaikams			
<b>Emociniai ir elgesio požymiai:</b>	<b>Taip</b>	<b>Ne</b>	<b>Pastabos</b>
Nerimastingumas, baimingumas			
Tam tikrų asmenų, vietų baimė (pvz.: bijo tam tikrų suaugusiųjų)			
Savęs nuvertinimas (pvz.: sako, kad jis nevykėlis, jam nepavyks atlikti užduočių)			
Perdėtas nuolankumas, paklusnumas			
Agresyvumas (pvz., muša ar spardo savo augintinį arba tam tikrą asmenį)			

Nuotaikų kaita, impulsyvios reakcijos (pvz.: greitai įniršta, tranko daiktus ir staiga ima juoktis)			
Prislėgtumas (pvz.: nesišypso, nesijuokia)			
Padidintas jautrumas aplinkos dirgikliams (pvz.: išsigąsta staigių kito asmens judesių, netikėtų garsų)			
Nemiga (pvz.: negali užmigti, sapnuoja košmarus)			
Valgymo sutrikimai			
Atsiribojimas (pvz.: nenori įsitraukti į bendrą grupės veiklą, nebendruoja su kitais vaikais, lieka nuošalyje)			

Probleminis ir (ar) provokuojantis elgesys grupėje (pvz.: tyčia pažeidinėja taisykles, vagia)			
Vengiantis elgesys kasdienėje veikloje (pvz.: atsisako iki tol mėgtos veiklos)			
Nenoras eiti darželį, stipriai suprastėję ugdymosi pasiekimai			
Vengimas persirengti kūno kultūros pamokose, oro sąlygas neatitinkančių drabužių nešiojimas (tai gali būti bandymas slėpti mėlynės ar kitus kūno sužalojimus)			
Perdėtas meilumas, lipšnumas su mažai pažįstamais žmonėmis			
Pasitikėjimo savimi stoka, perdėtas atsargumas			
Artimo ryšio su vaiko atstovais pagal įstatymą stoka (pvz., nesidžiaugia, kai vaiko atstovai pagal įstatymą ateina pasiimti iš darželio)			
Vaiko amžiaus neatitinkančios žinios, kalba, elgesys (per daug suaugęs arba pernelyg vaikiškas)			
Sunkumai valdyti stiprias emocijas, jų proveržius			
Atsiribojimas / atsitraukimas nuo tam tikro asmens			
Baimė, neapykanta tam tikro asmens atžvilgiu			
Socialinių įgūdžių stoka, mažai draugų			
Emocinis nebrandumas (lyginant su bendraamžiais)			
Mikčiojimas, apsunkinta kalba			
Psichosomatiniai skundai (galvos, pilvo skausmai, pykinimas)			
Nevalingas šlapinimasis ir tuštinimasis			
Depresija, uždarumas			
Save žalojantis elgesys: alkoholio vartojimas, pjaustymasis, suicidiniai bandymai			
Dėmesio koncentravimo sunkumai			
<b>Seksualinio smurto atpažinimo kriterijai:</b>			



Poodinės kraujosruvos, nubrozdinimai išorinių lytinių organų, krūtų, sėdmenų, vidinių šlaunų paviršių srityje, kurių negalima paaiškinti atsitiktine trauma			
Nepaaiškinamas kraujavimas iš išorinių lytinių organų, makšties			
Patinimai, skausmas, niežėjimas analinėje ar išorinių lytinių organų srityje			
Skausmingas šlapinimasis			
Sunkumai sėdint ar vaikstant			
Suplėšyti, dėmėti ar kruvini drabužiai			
Nuolatinis savo genitalijų lietimasis, trynimasis (net iki skausmo)			
Viešas masturbavimasis, nesiliaujantis net ir vaiką sudrausminus			
Vaiko amžiaus neatitinkančios seksualinės žinios, atviras įvairių seksualinių dalykų klausinėjimas (net ir nepažįstamų žmonių)			
Seksualinio turinio žaidimai; žaidžiant demonstruojama agresija, priešiškus savo arba priešingai lyčiai			

Lytinio akto su kitais vaikais, gyvūnais ar žaislais imitavimas			
Daiktų kišimas sau ar kitiems į vaginą, užpakalį			
Nusirenginėjimas nuogai arba įkyrūs prašymai, kitų nurenginėjimas			
Savo kūno gėdijimasis / nekenčimas / bjaurėjimasis juo			
Suaugusiojo lietimasis, „gundymas“, įmantrus, provokuojantis elgesys			
Vengimas nusirengti prie kitų žmonių (pvz., per kūno kultūros pamokas)			
Susivaržymas, susikaustymas, įtampa judant, žaidžiant, sportuojant			
Įtampa, sustingimas, baimė būti suaugusių žmonių liečiamu, keliamu, apkabinamu, sodinamu ant kelių			
Tam tikrų konkrečių vietų baimė, vengimas (pvz.: vonios ar tualetų kambario, tamsių vietų)			
Seksualinio turinio detalių, simbolių piešimas			
<b>Nepriežiūros atpažinimo kriterijai:</b>			
Vaikas per menkai lyginant su savo bendraamžiais fiziškai išsivystęs (pvz., mažo svorio, ūgio), kai tam nėra medicininių priežasčių			
Netvarkinga vaiko išvaizda – murzinas, purvini drabužiai, suplyšusi avalynė			
Vaiko apranga neatitinkanti sezono, oro sąlygų			
Vaiko dantys išgedę ir netaisomi, negydomos burnos ertmės ligos			
Vaikas mieguistas, sunkiai susikaupia, apatiškas			

Vaikas nuolat alkanas, vagiliauja maistą			
Vaikas neturi būtinausių mokyklinių priemonių			
Vaikas gali vagiliauti įvairius daiktus iš darželio, grupės vaikų			
Vaikas nereguliariai lanko darželį, vaiko teisėti atstovai pagal įstatymą nesilaiko, pažeidžia darželio vidaus tvarkos taisykles (pvz.: vaikas pernelyg vėlai / anksti atvedamas, „pamirštama“ jį pasiimti nustatytu laiku; vėluoja į pamokas, praleidžia jas be pateisinamos priežasties)			
Vaiką atveda ar pasiima iš darželio jam mažai pažįstami, nuolat vis kiti, neblaivūs, netinkamai besielgiantys suaugusieji			
Vaikas pastebimas elgetaujantis, vaikataujantis po pamokų			
Vaikas neturi socialių įgūdžių ar jie nepakankami jo amžiui			
Žemas savęs vertinimas, vaikas – itin paklusnus			
Vaikas turi žalingų įpročių			



Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų Druskininkų lopšelyje-darželyje „Bitutė“, įtariant galimą smurtą prieš vaiką, tvarkos aprašo 3 priedas

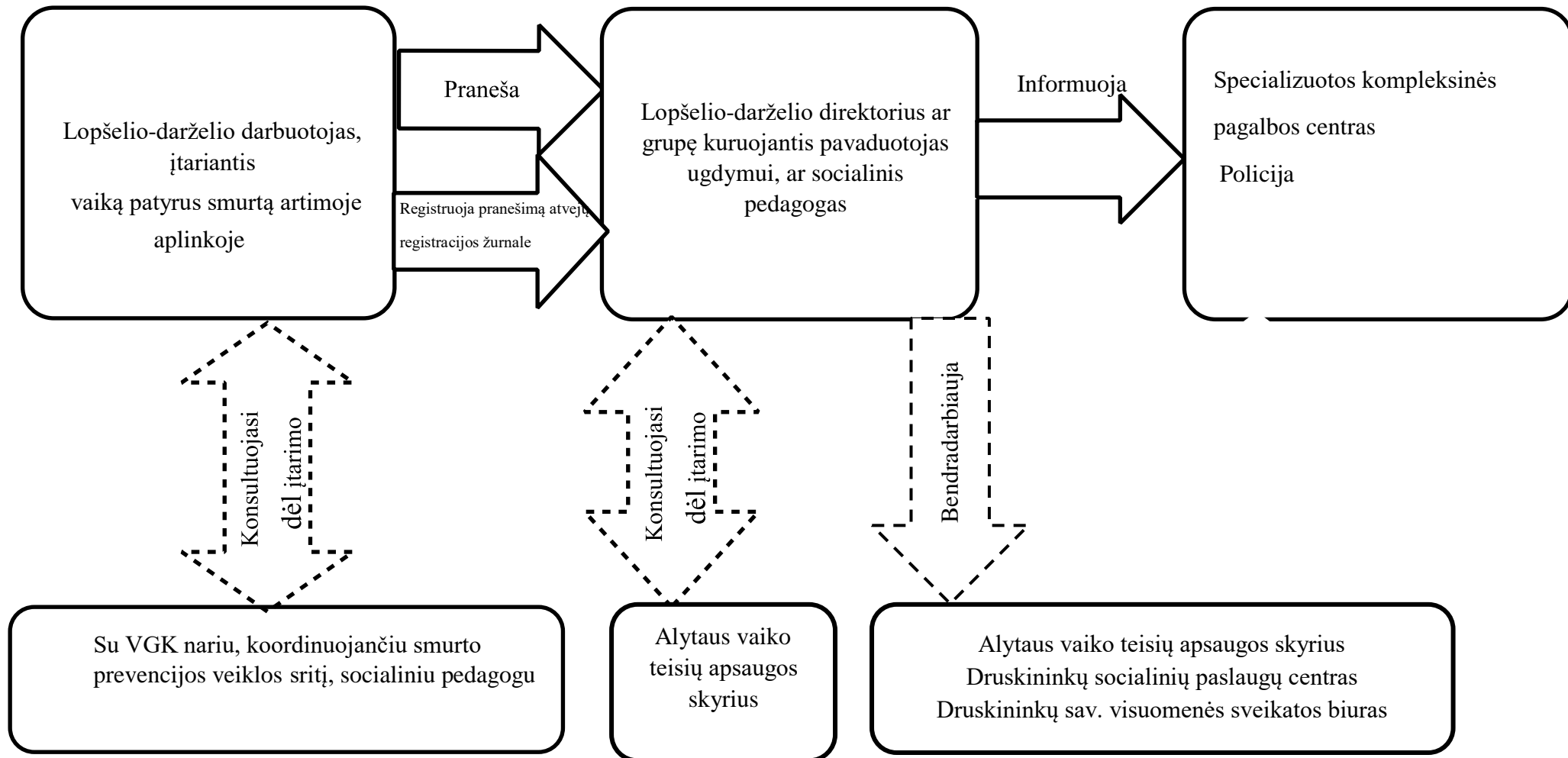
## NORMALŪS IR SUSIRŪPINIMĄ KELIANTYS 2–6 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ SEKSUALINIO ELGESIO POŽYMAI

Atitinkantis amžių vaiko elgesys	Susirūpinimą keliantis vaiko elgesys	Vaiko elgesys, dėl kurio būtina kreiptis pagalbos
Liečia / Trina savo genitalijas, kai yra keičiamos sauskelnės, prieš miegą, kai yra įsitempęs, susijaudinęs ar išsigandęs.	Nesiliauja liesti / trinti savo genitalijų matant kitiems, net kai yra sudrausminamas.	Liečia / Trina savo genitalijas (net iki susižalojimo), atsiribodamas nuo jo amžiui įprastos veiklos.
Tyrinėja / Domisi skirtumais tarp vyro ir moters, mergaitės ir berniuko.	Nesiliauja klausinėjęs apie genitalijų skirtumus net ir tuomet, kai į klausimus jau atsakė.	Piktai, liūdnei ar agresyviai žaidžia skirtingų lyčių vaidmenimis. Demonstruoja neapykantą savo arba priešingai lyčiai.
Liečia šeimos suaugusiųjų narių ar vaikų intymias kūno vietas.	Liečia ne šeimos narių intymias kūno vietas. Prašo, jog jį liestų.	Stengiasi slapčia paliesti suaugusįjį. Leidžia liesti jį kitiems, reikalauja, jog kiti jį liestų.
Nepraleidžia progos žvilgtelėti į nuogus žmones.	Įsistebeilija į nuogus žmones net ir po to, kai prieš tai ne kartą buvo juos matęs.	Prašo žmones nusirengti. Bando jėga juos nurengti.
Klausinėja apie genitalijas, krūtinę, lytinius santykius, vaikų gimimą.	Nesiliauja klausinėjęs net ir tuomet, kai tėvai pateikė vaiko amžiui tinkamus atsakymus.	Klausinėja nepažįstamųjų net ir po to, kai tėvai atsakė į klausimus. Vaiko seksualinės žinios yra per plačios jo amžiui.
Erekcija.	Užsitęsusi erekcija.	Skausminga erekcija.
Patinka būti nuogam. Gali rodyti kitiems savo genitalijas.	Nori būti nuogas viešoje vietoje net po to, kai tėvai sudrausmino ir neleido to daryti.	Atsisako apsirengti. Slapta demonstruoja savo genitalijas net ir po daugelio įspėjimų.
Domisi, kaip žmonės atlieka tualetu reikalus.	Susidomėjimas tualetu reikalais nemažėja savaitėmis.	Atsisako palikti žmones vienus tualete, užstoja jiems kelią į tualetą.
Domisi vaikų gimdymu.	Berniukų domėjimasis nesiliauja kelias dienas / savaites.	Demonstruoja baimę ar pyktį kūdikių, gimdymo ar lytinių santykių atžvilgiu.

Vartoja nešvankius žodžius, susijusius su tualetu ar seksualiniais dalykais.	Nesiliauja vartoti tokių žodžių namuose, net ir sudrausmintas tėvų.	Nenustoja vartoti tokių žodžių ne tik namuose, bet ir viešoje vietoje net ir po daugybės sudrausminimų.
Domisi savo fekalijomis.	Ištepa savo fekalijomis sienas ar grindis daugiau nei vieną kartą.	Žaidžia su fekalijomis, jas tepioja net ir po daugybės sudrausminimų.
Žaidžia daktarais, nagrinėja kitų kūnus.	Nesiliauja žaisti net ir jį sudrausminus.	Verčia kitą vaiką žaisti daktarais, nusirengti.
Vedinas smalsumo ir noro tyrinėti, bando įkišti ką nors į genitalijas ar išeinamąją angą.	Nesiliauja to daryti net ir sudrausmintas.	Per prievartą bando įkišti ką nors į savo arba kito vaiko genitalijas ar išeinamąją angą.
Žaidžia namais, vaidina mamą ar tėtį.	Užgula kitus vaikus, būdamas apsirengęs.	Imituoja arba bando atlikti lytinę sueitį, oralinį seksą, būdamas nuogas.

Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų Druskininkų lopšelyje-darželyje „Bitutė“, įtariant galimą smurtą prieš vaiką, tvarkos aprašo 4 priedas

### DARŽELIO DARBUOTOJŲ VEIKSMŲ SEKA, ĮTARUS, KAD VAIKAS GALIMAI PATYRĖ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE



## **LOPŠELIO-DARŽELIO „BITUTĖ“ DARBUOTOJO POKALBIO SU VAIKU, GALIMAI PATYRUSIU SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE, YPATUMAI**

Lopšelio-darželio darbuotojas, įtaręs ar pastebėjęs galimo smurto prieš vaiką požymius vaiko kūne, elgesyje, emocijose ar vaiko atstovų pagal įstatymą bendravime su vaiku, turėtų susirūpinti ir pasidomėti, kas jam nutiko. Kalbėdamas su vaiku darbuotojas turėtų atkreipti dėmesį į kai kurias pokalbio ypatybes:

1. sudaryti kiek įmanoma saugesnes ir patogesnes pokalbiui sąlygas (pvz., vienam grupėje), kad vaiko nerimas sumažėtų;

2. atsisėsti šalia vaiko arba jam patogiu atstumu viename akių lygyje (nerekomenduojama sėdėti už stalo vienas priešais kitą);

3. klausti vaiko, kas jam nutiko, užduodant atvirus klausimus (pvz., „Šiandien pastebėjau mėlynės ant tavo rankos riešo. Kas tau atsitiko?“ Neklausti: „Ar čia tam tikras asmuo tau mėlynės padarė?“);

4. ramiai išklausti vaiką, nepertraukinėti, leisti pasakyti, kiek vaikas nori / gali; neprarasti savitvardos: matydamas, kad suaugusysis, kuriam vaikas atsiskleidė, išsigando, supyko ar pasibaisėjo, gali išgąsdinti vaiką, jis gali daugiau nebesakoti arba atsiimti savo žodžius;

5. tikėti vaiku: jei vaikas prabilo apie smurtą, jis parodė pasitikėjimą suaugusiuoju. Jei vaikas išgirs abejonę, ar jis sako tiesą, daugiau gali nieko nebesakyti, ir smurtas gali tęstis toliau;

6. nuraminti vaiką, palaikyti jį: vaikui atskleisti smurtą veikiausiai reikėjo sukaupti daug drąsos. Svarbu jam perteikti žinią, kad jis gerai pasielgė kreipdamasis pagalbos (pvz., „gerai, kad tu man pasakei apie tai“, „man gaila, kad tau taip atsitiko“);

7. nekaltinti, nesmerkti, nekritikuoti vaiko: svarbu yra vaikui perduoti vienareikšmišką žinią, kad jis nėra kaltas dėl patirto smurto, už tai yra atsakingas suaugęs žmogus, kuris elgėsi neleistinai;

8. skatinti vaiką pasidalinti savo išgyvenimais, jausmais: tikėtina, kad vaikas patiria daug įvairių jausmų ir išgyvenimų: baimę būti kaltinamam, baimę dėl smurtautojo keršto, gėdą, kaltę ir kita, kurie jį slegia;

9. klausiant, kalbant vartoti suprantamus vaikui žodžius, sąvokas, atitinkančias vaiko amžių, pažintinius gebėjimus ir supratimą, specialiuosius ugdymosi poreikius;

10. suprasti, kad vaikas gali būti emociškai prisirišęs prie smurtavusio prieš jį asmens (pvz., jei vaiką seksualiai tvirkino tam tikras asmuo, vaikas gali išgyventi labai prieštarigus jausmus – meilę smurtautojui ir neapykantą jam už padarytą skriaudą), vengti jį kaltinančių, vertinančių ar nukreipiančių klausimų, teiginių;

11. patvirtinti vaikui, kad jis gerai padarė pasisakęs apie patiriamą smurtą;

12. pokalbio metu patikinti vaiką, kad smurtas prieš jį – ne jo kaltė, o smurtavusiojo atsakomybė;

13. klausytis vaiko ir sąžiningai atsakyti į jam kylančius klausimus: vaiką gali kankinti nežinia dėl ateities, smurto atskleidimo pasekmių. Svarbu patikinti vaiką, kad bus stengiamasi užtikrinti jo saugumą, tačiau nežadėti to, ko nėra galimybės išpildyti (pvz., nereiktų vaikui sakyti „Tavo mama nenusimins“);

14. paaiškinti vaikui (atsižvelgiant į vaiko amžių ir supratimą), kas vyks po to, kai jis pasisakė, kokių veiksmų imsis darželio darbuotojas vaikui apsaugoti; □ būti prieinamam vaikui, nepalikti jo vieno su savo problema, mintimis ir jausmais.

Rekomenduojama vaiko papasakotas smurtinės situacijos detales užrašyti kaip įmanoma tiksliau, cituojant vaiko kalbą: kada prasidėjo smurtas, kas tai darė, kas apie tai žino / žinojo, kam

vaikas yra dar pasakojęs ar (ir) kodėl nepasakojo, kokie, vaiko supratimu, buvo smurtautojo motyvai, kaip vaikas jautėsi po smurtninio įvykio. Lopšelio-darželio darbuotojas turėtų įvertinti, kiek vaiko pasakojimas galimai realistiškas, ar vaiko nurodomos aplinkybės, faktai atitinka sužalojimų turinį, sunkumą (pvz., ant vaiko rankos matoma suaugusio asmens plaštakos dydžio mėlynė, o vaikas sako, kad jam per ranką sudavė penkiametis brolis). Svarstyti apie vaiko patiriamą smurtą galima, kai vaiko sužalojimai yra neįprasti, jo pasakojimas atrodo neįtikinamas. Svarbu prisiminti, kad smurtą patyrę vaikai dažnai neprisipažįsta, kas ir kaip prieš juos smurtavo, dėl įvairių priežasčių: galvoja (ar yra įtikinti), kad yra patys kalti dėl tokio elgesio su jais; nori būti ištikimi savo smurtautojui; bijo smurto atskleidimo pasekmių ar pan.

#### **Kalbantis su vaiku neleistina:**

1. žadėti tai, ko nebus galimybės ištesėti, pvz., „tau daugiau nieko blogo neatsitiks“;
2. versti vaiką detaliai pasakoti apie patirtą smurtą. Svarbu leisti jam kalbėti tiek, kiek jam norisi;
3. vertinti ir klausinėti vaiką apie jo jausmus smurtautojui;
4. klausti vaiko, kodėl jis anksčiau nepasakė / nesipriešino smurtui; tai vaikui gali sustiprinti kaltės jausmą; jei yra žinoma, kas yra smurtautojas, leisti jam susitikti su vaiku; šiuos klausimus turi spręsti policija ir (ar) Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritoriniai skyriai;
5. leisti vaikui atsiskleisti prie kitų vaikų. Reikia saugoti ir gerbti jo privatumą, neatskleisti ir
6. neaptarinėti informacijos su įvykiu nenusijusiems asmenims.

**SVARBU:** darželio darbuotojo įtarimai dėl vaiko galimai patiriamo smurto nėra įrodymai. Įrodymų rinkimas – teisėsaugos specialistų kompetencija.

#### **Skubia vaiko apsauga būtina pasirūpinti, kai:**

1. kyla akivaizdus pavojus vaiko fizinei, psichinei sveikatai;
  2. nėra maisto, vaikas badauja;
  3. nesaugu dėl higienos stokos (pvz.: tikimybė infekcijoms, nes nėra geriamo vandens ir pan.);
  4. dėl psichikos sveikatos sutrikimų paūmėjimų vaiko atstovai pagal įstatymą nėra pajėgūs pasirūpinti vaiko fiziniais, psichologiniais, socialiniais poreikiais;
  5. yra tikimybė, kad vaiko atstovai pagal įstatymą, vartojantys psichoaktyvias medžiagas (alkoholį, narkotikus) ir apsvaigę nuo jų, artimiausiu metu nesiliaus to daryti.
-